

ԲԱՆԱԽՈՍ

Օգոստոսի 13, 1997 թվ.

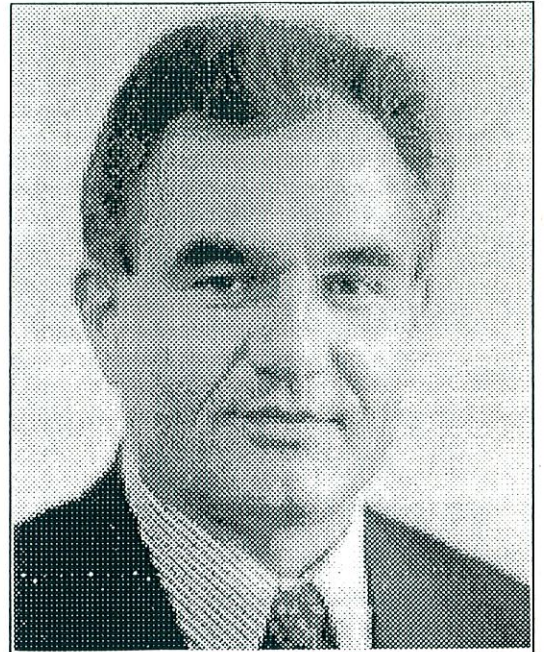
Թիվ 10

Ե Ր Ե Զ Շ Ա Բ Թ Ի . Հ Ո Ւ Լ Ի Ս Ի 29

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՆՐԱ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

ԳԱՌՆԻԿ ՆԱՆԱԳՈՒԼՅԱՆ

ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարար

Այն, ինչի մասին այսօր կուզենայի ձեզ հետ կիսվել, դա դեռ չվերջացված մտահղացումների հավաքածու է: Չորս-հինգ ամիս հետո ավելի հստակ կարող էի խոսել կառավարության արդյունաբերական քաղաքականության մասին, որն այսօր դեռ սկզբնական փուլում է գտնվում: Խոսելով արդյունաբերական քաղաքականության մասին սխալ կլիներ, եթե նման խոսակցությանը չմասնակցեին այն մարդիկ, ովքեր պատասխանատու են մակրոտնտեսական քաղաքականության համար, քանի որ դա արդյունաբերության քաղաքականության կարևորագույն տարրն է: Նկատի ունեն հաշվեկշռի կառավարման հարցերը, ոչ ուղղակի հարկումները և բանկային համակարգի տոկոսադրույքները: Իմ այս խոսքը ավելի փիլիսոփայական է լինելու, քան թե կոնկրետ, որովհետև այն ինստիտուտները, որոնք պետք է վերջնական ձևավորվեն, արտահայտելու և ղեկավարելու են արդյունաբերության քաղաքականությունը, դեռ ձևավորման փուլում են գտնվում:

Այն օրվանից, երբ Հայաստանը դարձավ անկախ, և նախկին ԽՍՀՄ սուբյեկտների հետ կապերը փլուզվեցին, մենք հայտնվեցինք բավականին նոր իրավիճակում, և պարզվեց, որ մեր տնտեսական հետագա զարգացումը անհնար է, եթե հաշվի չառնենք ամբողջ աշխարհում ընդհանուր տնտեսական զարգացման միտումները: Պատճառն այն է, որ մինչ այդ մենք ինքնամփոփ տնտեսական համակարգ էինք, որտեղ կային հաստատված շուկաներ, իսկ 1991 թվից ի վեր մենք մեզ հայտարարեցինք բաց և

այժմ էլ այդ վիճակում ենք: Մա նշանակում է, որ մենք մեզ բացում ենք արտաքին գործընկերների համար: Այդ իսկ պատճառով, զարգացնելով մեր հեռանկարային ծրագրերը, պարտավոր ենք հասկանալ, թե ինչ է կատարվում աշխարհում, մեր հարևան երկրներում:

Հայտնի է, որ արտադրությունը ընդհանուր զարգացման խթանող ուժն է: Այսօր հարուստ երկրներն ունեն հարուստ արտադրողական ուժեր, արտադրություն, և այնտեղ կյանքի կենսամակարդակը, սոցիալական պաշտպանվածությունը բավականին բարձր է: Իսկ այն երկրները, որ հավելված արժեք չեն արտադրությունը

«Մտանց արդյունաբերության ի վիճակի չենք առաջ գնալու:»

կազմում է համախառն արտադրանքի 10%-ը, դառնում են աղքատ երկրների շարքին: Այսինքն, արտադրությունը կամ, այսպես կոչված, արդյունաբերությունը շատ լայն խնատով, իրոք, զարգացման առաջընթացի հիմնական խթանող ուժերից մեկն է: Ավելին, դա ոչ միայն զարգացման խթանող ուժերից մեկն է, այլև, փաստորեն, տեխնոլոգիական, ֆինանսային, սոցիալական արանաֆորմացիայի կատալիզատորը: Այսինքն, եթե մենք ուզում ենք դառնալ, իրոք, նորմալ երկիր՝ բարձր կենսամակարդակով, ապա առանց արդյունաբերության ի վիճակի չենք առաջ գնալու: Փորձը ցույց է տալիս, որ այն երկրները, որոնք ուշադրություն չեն դարձնում դրա վրա, այսօր տեխնոլոգիապես ետ են մնացել:

Դրա հետ մեկտեղ արդյունաբերության կամ արտադրության կառավարման ոլորտներում ունակությունը բավականին լուրջ փոփոխվում է: Մանավանդ, սկսած ութսունական թվականների կեսերից: Դա կապված է աշխարհի տնտեսության գլոբալիզացիայի հետ, և խոսքը գնում է առաջին հերթին մի քանի հիմնական փաստարկների մասին: Բանն այն է, որ ներկայիս տեխնոլոգիաները բավականին արագ տեմպերով հնանում են: Այսօր մենք ամենուրեք տեսնում ենք առևտրի լիբերալիզացիայի, ընդհանրապես շուկայի դեռնոլոգիայի երևույթներ: Ամենուրեք կատարվում են սեփականաշնորհում, ապապետականացում և, փաստորեն, արտադրությունը ամբողջությամբ կոմերցիալիզացվում է: Այսինքն, եթե մենք ուզում ենք մեր արդյունաբերության քաղաքականությունը ձևակերպել, ապա կառավարությունը այսօր պետք է ինկատի ունենա մի շարք ավելի շատ գործոններ, քան նախկինում: Որո՞նք են այն հիմնական գործոնները, որոնք մենք ի վիճակի չենք ընդհանրապես հաշվի չառնել: Առաջինը՝ բոլոր տեխնոլոգիաների բավականին արագ հնացումն է: Իսկ տեխնոլոգիան այսօր մրցունակության համեմատական հարաբերությամբ հիմնական գործոններից մեկն է: Երկրորդը՝ եթե մենք ուշադիր տեսնենք, թե ինչ է կատարվում աշխարհում, կնկատենք, որ արդյունաբերությունում ավելի նեղ շերտավորում է ընթանում: Եթե նախկինում, ասենք, կային գործարաններ թե մեկ մոտ և թե զարգացած երկրներում, որտեղ Ա-ից մինչև ՋԵԹ վործում էին ամբողջությամբ իրենց մեջ արտադրությունը կատարել և

վերջում ստանալ պատրաստի արդյունք, ապա այսօր մասնագիտացումը բավականին լայն տարածված երևույթ է և դա ևս պետք է լուրջ հաշվի առնել:

Այսօր արդյունաբերական քաղաքականությունը մշակելիս չափազանց մեծ գործոն են արտասահմանյան ուղղակի ներդրումները: Եվ որպես դրա հետևանք ստեղծվում են համատեղ ձեռնարկություններ, մոտրակի տարբեր ծայրերում գտնվում են ստրատեգիական գործընկերներ: Բավականին լայն տարածում ունեն լիցենզիան տեխնոլոգիական համաձայնությունները: Այս բոլորի հան-

«Արդյունաբերական քաղաքականությունը մշակելիս չափազանց մեծ գործոն են արտասահմանյան ուղղակի ներդրումները:»

դեպ նկատվում է զուրկ արդյունաբերության ծանրության կենտրոնի շեղում: Եթե մենք նայենք թվերին, ապա 1970 թվականին զարգացած երկրների քաշը աշխարհի արդյունաբերության մեջ կազմում էր մոտավորապես 88%, 1995 թվականին դա կազմում էր արդեն 79%-ից պակաս: Այսինքն, զարգացած երկրների արդյունաբերական ներդրումը ամբողջ համաշխարհային արդյունաբերական արտադրության մեջ դեպի ցած է միտված: Դրա հետ մեկտեղ, նման անկում են ապրում այն երկրները, որոնք գտնվում են այսպես կոչված անցումային տնտեսության մեջ: 1975 թվականին այդ ցուցանիշը կազմում էր 4%, 1995-ին մոտավորապես 2.3%: Հակառակ էր տեղի ունենում զարգացող աշխարհում: Այդ ցուցանիշը 1970-ին

կազմում էր 12%, 1995-ին բարձրագույն մինչև 19%: Արդյունաբերության զարգացման հետ ավելի արագ տեմպերով զարգանում էր ծառայությունների ոլորտը, սակայն այստեղ պետք է զգույշ լինել, որովհետև այն զարգանում է ոչ թե արստրակա, այլ արդյունաբերական այս կամ այն ճյուղի հետ համատեղ: Ի միջի այլոց, միակ բացառությունը այս ուղղությամբ կազմում են Հարավային Ասիայի երկրները, որտեղ արդյունաբերական զարգացման տեմպերը ավելի բարձր են, քան սպասարկման ոլորտի տեմպերը:

Վերջին տասը տարվա ընթացքում չափազանց արագ սկսեցին զարգանալ ֆինանսային շուկաները, ինչը համեմատաբար նոր դրսևորում է: Խոսքը գնում է զարգացող երկրների մասին: Չափազանց արագ սկսեցին զարգանալ, և դրա հետ մեկտեղ սկսեցին լուրջ լիբերալիզացիայի ենթարկվել ֆինանսային տեղափոխումները: Դա ճանապարհ բացեց բորսաների միջոցով պորտֆելային ներդրումների զգալի աճի: Սա նոր երևույթ է, որը պետք է հաշվի առնվի արդյունաբերության զարգացման հետ մեկտեղ:

Նոր երևույթ է նաև արդյունաբերության համագործակցությունը, որը ևս արագ զարգանում է: Նման օրինակներից կարելի է շեշտել մի քանիսը. Եվրոպական համայնքի տնտեսական ինտեգրացիան նույնպես ռեզիոնալ երևույթ է, գնալով նոր երկրներ, ըստ երևույթին, կներգրավվեն այդտեղ: Դա մի երևույթ է, որի ազդեցությունը ընդհանրապես զարգացման և մասնավորապես արդյունաբերության մեջ ունի բավականին մեծ ազդեցություն:

Գառնիկ Նանագույանը ծնվել է 1953 թվականին Երևանում: 1975-ին ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկայի ֆակուլտետը: Աշխատել է տարբեր գիտահետազոտական ինստիտուտներում, 1978-82 թվականներին՝ կուսակցական մարմիններում, այնուհետև տարբեր պաշտոններ է զբաղեցրել նախկին ԽՍՀՄ արտաքին գործերի նախարարության համակարգում: 1985-ին ավարտել է Մոսկվայի դիվանագիտական ակադեմիան: 1989-ին եղել է Վաշինգտոնում ԽՍՀՄ դեսպանության առաջին քարտուղար: Հայաստանի անկախացումից հետո Գ. Նանագույանը 1992 թ. տեղափոխվեց Վաշինգտոնում ՀՀ դեսպանատուն՝ որպես առաջին քարտուղար: Նշանակվել է Կանադայում Հայաստանի գործերի հավատարմատար, ապա՝ արտակարգ և լիազոր դեսպան:

1996 թվականին նշանակվել է ՀՀ առևտրի, սպասարկումների և զբոսաշրջության, այնուհետև՝ արդյունաբերության և առևտրի նախարար:

Կա ևս մեկ գործոն, որի մասին արժե լուրջ խոսել և որը մենք պետք է հաշվի առնենք: Խոսքը նրա մասին է, որ այսօր նկատվում է այնպիսի երևույթ, երբ կառավարությունները սկսում են դանդաղ, բայց բավականին հստակ հրաժարվել արդյունաբերության զարգացման այն ուղիներից, որոնք միայն բերում են ներքին շուկան լցնելուն այն ապրանքներով, որոնք դրանից առաջ միայն ներմուծմամբ էին ապահովվում: Գրափոխարեն ավելի շատ ուշադրություն է դարձվում դեպի արտահանումը ուղղված արդյունաբերության զարգացմանը: Փորձը ցույց է տալիս, որ միայն այդ գործոնը ինքնընտանիքյան շուկան արդեն բավարարում է:

Առանց բացառության բոլոր զարգացող երկրներում բավականին մեծ դեր է տրվում փոքր և միջին բիզնեսի զարգացմանը: Գա մի նոր երևույթ է, որը, փաստորեն, ի վիճակի է շատ հարցեր լուծել: Փոքր և միջին բիզնեսները ավելի շատ են ուղղված դեպի արտաքին շուկաներ, որովհետև նրանք ավելի ճկուն են: Սա այն տեղերն են, որտեղ նոր տեխնոլոգիաները ավելի հեշտ են կիրառվում, հնարավորություններ են տալիս լայնածավալ աշխատանքային տեղեր ստեղծել և այլն: Սա մի երևույթ է, որը մեր հանրապետությունում ևս արժանի է շատ լուրջ ուշադրության: Եվ, վերջապես, միտումներից մեկն այն է, որ շատ բարձր տեմպերով սկսել է բարձրագույն գյուղատնտեսական արդյունաբերությունը: Պատճառները շատ են: Գրանցից մեկն այն է, որ սա այն տեղն է, որտեղ ստեղծվում են աշխատանքային տեղեր, սոցիալ ինտեգրացիայի մի շարք հարցեր իրենց լուծումն են ստանում:

Այսինքն, ստացվում է, որ մոտակա երկու-երեք տասնամյակների ընթացքում համաշխարհային ինդուստրիալ զարգացման միտումները հիմնականում մնալու են այսպիսիներ, և արդյունաբերությունը, ինդուստրիալիզացիան շարունակելու է մնալ ընդհանուր զարգացման հիմնական գործոններից մեկը:

Կա ևս մի խնդիր. բոլոր զարգացած երկրներում հարց է ծագում, թե ի՞նչ ուղղությամբ պետք է զարգանա արդյունաբերությունը, այսինքն, ի՞նչ

կարգի արդյունաբերական քաղաքականություն պետք է ընդունվի: Մենք գիտենք, այստեղ կան ծայրահեղ դպրոցներ, սկսած բավականին ակտիվ, կառավարության ազդեցիկ մասնակցությունից արդյունաբերության զարգացմանը, որը ավելի յուրահատուկ է Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրներին և մի շարք զարգացող երկրների: Ուրիշ ուղիներ կան հիմա: Եվ կա բավականին լիբերալ դպրոց, որը հիմնականում պաշտպանվում է միջազգային բոլոր ընկերություններով և միջազգային ֆինանսային կազմակերպություններով: Այնուամենայնիվ, եթե 1970-ական քաղաքականությունն ընդհանրապես հիմնականում գնում էր երկու ուղղությամբ՝ ինչպիսին պետք է լինի արդյունաբերական զարգացումը՝ ուղղ-

«Քաղաքականությունը պետք է լինի այնպիսին, որ մեր կառավարությունը չփորձի չափազանց ներխուժել ներքին բիզնեսների գործերի մեջ:»

ված դեպի ներս թե դուրս, ապա 1980-ականներից սկսած այդպիսի խնդիր ընդհանրապես չէր դրվում, այլ ուղղակի խնդիրը հանգում էր նրան, որ, փաստորեն, արդյունաբերության զարգացումը այնպիսինը պետք է լինի, որ հնարավորություն տա լավագույն ձևով օգտագործել երկրի կարողությունը, հնարավորություն կտա խթանել տեխնոլոգիական գործընթացները և լավագույն ձևով շահագործել տնտեսության դեռևս չօգտագոյացված և լիբերալիզացիան: Քանի որ կառավարություններից մեծամասնությունը այսօր ընդունում է առևտրի լիբերալիզացիայի ընդհանուր տենդենցները՝ սեփականաշնորհման և դեռևս չօգտագոյացված անհրաժեշտությունը, ապա մենք ևս իրենց շարքում շատ մեծ հնարավորություններ, մեծ ճկունություն չունենք այն հիմնական սկզբունքների, որոնք պետք է հղվեն մեր արդյունաբերական քաղաքականության զարգացման մեջ: Եվ, ի վերջո, մենք պետք է այդ քաղաքականությունը մշակել իսկ հաշվի առնենք հետևյալը. առաջինը, որ, փաստորեն, սահմանափակում է տարիֆային և ոչ տա-

րիֆային քաղաքականության օգտագործումը ներքին շուկայի պաշտպանության համար: Երկրորդը, որ պետք է հաշվի առնենք, առևտրի հետ կապված ինվեստիցիոն քաղաքականությունն է: Եվ վերջապես պետք է հաշվի առնենք այն, որ այսօր արդյունաբերական ձեռնարկությունը զարգանում է այնտեղ, որտեղ ոչ թե ֆիսկալ արտոնությունների քաղաքականություն է տարվում, այլ առաջին հերթին երկիրը պետք է ցածր ռիսկի երկիր լինի և քաղաքական և տնտեսական առումով: Այդ երկրում պետք է արդեն լինի բավականին բարձր ճշգրտությամբ և բավականին էժան աշխատուժ: Այդ երկիրը պետք է հնարավորություն ունենա ինքնաբերաբար շուկաներ ստեղծել իր ռեզիմում և ռեզիմից դուրս:

Այսինքն, մենք որպես կառավարություն, թեև, դեռ նոր ենք անդրադառնում արդյունաբերության քաղաքականության զարգացմանը, բայց, ինչպես տեսնում եք, մի շարք գործոններ կան, որոնք մենք, այնուամենայնիվ, ստիպված ենք հաշվի առնել: Եթե ոչ բոլոր, ապա մի քանի բավականին լուրջ գործոնների առկայությամբ, որոնք որ պետք է հաշվի առնենք, այսօր համաձայնության ենք եկել կառավարությունում: Քաղաքականությունը պետք է լինի այնպիսին, որ մեր կառավարությունը չփորձի չափազանց ներխուժել ներքին բիզնեսների գործերի մեջ, նույնիսկ, եթե դա արվում է հանուն, ենթադրենք, ներքին արտադրողին պաշտպանելու համար: Ավելի շատ, մեր կառավարության ուժերը պետք է ուղղվեն դեպի ընդհանուր ընդունված երևույթների, այսինքն, ինֆրաստրուկտուրա ստեղծելու, կադրեր պատրաստելու և տեխնոլոգիաների մեջ ինվեստիցիաներ անելու, տրանսպորտային կապերը և այն ծառայությունները բարելավելու, որոնք այսպես կամ այնպես կապված են այդ ճյուղի զարգացման հետ: Մենք ևս ստիպված պետք է լինենք առաջին հերթին խթանել, բաշտպանել այն արտադրությունները, որոնց արտադրանքն ուղղված է դեպի արտահանում: Գա մեր քաղաքականության ամենահիմնական տարրերից մեկն է լինելու:

Շատ կարևոր նշանակություն է արվելու արտադրությունների հավասարաչափ բաշխման քաղաքականությանը: Այստեղ խոսքը գնում է և խոշոր և փոքր բիզնեսների մասին այն առումով, որ հատուկ ուշադրություն պետք է արվի նրան, որ մեր ավելի ցածր զարգացած մարզերը բարձրանան և կարողանան ի վերջո հասնել մեկ մակարդակի: Դա ստրատեգիկ նշանակություն ունեցող երևույթ է, որը արդյունաբերության քաղաքականության մեջ պետք է իր տեղը գտնի ևս: Մեր կառավարությունը սպիտակած պետք է լինի մեծ ուշադրություն դարձնել նոր տեխնոլոգիաների զարգացմանը թե սեփական ուժերով, թե համատեղ արտասահմանյան ֆիրմաների հետ, որովհետև միայն դա է, որ մեզ հնարավորություն կտա մրցունակ լինել: Մրցունակությունն է, որ հնարավորություն կտա մեզ վերապրել այս աշխարհում: Եվս մեկ անգամ ասեմ, որ չափազանց մեծ ուշադրություն է դարձվելու փոքր և միջին բիզնեսի զարգացմանը, այդ ուղղությամբ հատուկ կառավարական ծրագրեր են մշակվելու, արդեն որոշակիորեն մշակվել են: Եվ կառավարությունը այստեղ պետք է պատրաստի որոշակի քայլեր անի, որպեսզի կարողանա ստեղծել այն ինֆրաստրուկտուրան, որն այսօր ընդհանրապես գոյություն չունի: Իհարկե, այս ամենը կարվի այն դեպքում, երբ կառավարությունը բավականին ակտիվ դեր ունենա: Այնուամենայնիվ, նորից եմ ուզում կրկնել, որ կառավարությունը ընտրելով իր ներգրավումը այս կամ այն ուղղության մեջ, պետք է բավականին զգույշ լինի, որ չփորձի կանխագուշակել շուկայի գուտ ներքին երևույթները:

Այսօր կան երեք ուղղություններ, որոնք արդեն որդեգրվել են կառավարության կողմից: Առաջինը, կառավարությունը պետք է ամեն ինչ անի խթանելու դեպի արտահանումը ուղղված արտադրությունները Հայաստանում: Դրա հետ մեկտեղ ներքին շատ խիստ մրցունակության դաշտ պետք է ստեղծվի: Այսինքն, չպետք է արհեստական պայմաններ ստեղծենք մեր արտադրությունների համար միայն նրա համար, որ նրանք դեպի դուրս են ուղարկելու իրենց արտադրությունը: Մենք հաջողակ կլինենք միայն այն դեպքում, եթե ներքին մրցակցության պայմանները բավականին խիստ լի-

նեն: Երկրորդ՝ մեր արդյունաբերության զարգացումը շատ սերտորեն կապված կլինի արտաքին ուղղակի ինվեստիցիաների, միջազգային արանանցիաների կորպորացիաների հետ: Միայն այդ դեպքում մենք կկարողանանք ժամանակի ֆակտորը շատ ակտիվ օգտագործել, այն տեխնոլոգիաները ստանալ, որոնք այսօր մենք դեռ ինքներս չունենք: Եվ երրորդ, չի բացառվում կառավարության սեղեկով ինտերվենցիան, այսինքն, ներխուժումը այս կամ այն սեկտորի զարգացման ուղղությամբ: Սա միայն այն պայմաններում, եթե մենք հստակ պատկերացնում ենք երկարաժամկետ նպատակները, և այդ նպատակներին ուղղված քայլերը մեկը մյուսին չպետք է հակասեն:

Քանի որ Հայաստանն, այնուամենայնիվ, այսօր գտնվում է այն վիճակում, որ մենք վազում ենք զարգա-

«Մրցունակությունն է, որ հնարավորություն կտա մեզ վերապրելու այս աշխարհում:»

ցող երկրների հետևից, և ժամանակը շատ մեծ կարևոր գործոն է մեզ համար, այն ինչ ասացի, կրկնում եմ, չի բացառում, որ կլինեն դեպքեր, երբ կառավարությունը ստիպված կլինի ավելի ագրեսիվ ինտերվենցիոն քայլեր անի: Այս բոլոր հարցերի լուծման համար չափազանց կարևոր է, որպեսզի ստեղծվեն ինստիտուցիոնալ մեխանիզմներ, որոնք, ի վերջո, այս բոլորը կիրառելու են: Սա հիմնականում մակրոտնտեսական քաղաքականության ուղղությամբ, քանի որ առանց դրա որևէ արդյունաբերական քաղաքականության ստաբիլության մասին խոսելն ուղղակի անիմաստ է դառնում:

Ինչկից, ինչպիսի ինստիտուտներ էլ ստեղծված են և ստեղծվելու են, այնուամենայնիվ, այս գործոնի առաջնորդը լինելու է նոր ստեղծված նախարարությունը՝ արդյունաբերության և առևտրի նախարարությունը, որի հիմնական խնդիրներից մեկը լինելու է հենց այդ արդյունաբերական քաղաքականության մշակումը և դրա իրականացումը հետագայում: Նախարարությունը ստեղծվել է վերջերս: Մինչև հիմա բավականին մեծ դժվարություններ կան հասկանալու թե ինչով է զբաղվելու այդ նախարարությունը: Ի միջի այլոց, ոչ միայն հասարա-

կության, այլ նաև մեր կառավարության մեջ: Մարդիկ մինչև հիմա չեն կարողանում հասկանալ, թե ինչի համար է այս նախարարությունը և ինչով է այն զբաղվելու: Երկու խոսքով ասեմ, թե ինչու է կառավարությունը նման քայլ ձեռնարկել: Նախ, մեր կառավարությունը բավականին բյուրոկրատիկ էր և մինչև հիմա էլ այդպիսին է: Դա նշանակում է, որ որոշում ընդունելու մեխանիզմները չափազանց բարդացված են և շերտավորված, ինչը հնարավորություն է տալիս մի կողմից այն նախարարություններին, որոնք պարտավոր են իրենց վրա որոշում ընդունելու ծանրությունը վերցնել, դա չեն անում, և այն տեղափոխվում է մեկ այլ մարմնի վրա: Նախկինում նման մարմինները մի քանիսն էին, դրանցից մեկը էկոնոմիկայի նախարարությունն էր, մյուսը՝ կառավարության սպարատը, ի վերջո, վարչապետը և կառավարությունը: Դա հնարավորություն էր տալիս նախարարություններին իրենց պարտավորությունների մի մասը իրենց ուսերից իջեցնել: Մյուս կողմից, քանի որ մեծ ծանրություն էր ընկնում ամբողջ ապարատի վրա, մի շարք ռոշումներին ընդունումը հետաձգվում էր, իսկ մի շարք որոշումներ, իմ կարծիքով, ընդունվում էին ոչ այնքան ռազկյալ ձևով: Սա պատճառներից մեկն էր, որ սարուկաուրային փոփոխություններ տեղի ունեցան: Մյուսն այն էր, որ մեր կառավարության ստրուկտուրայում գոյություն չունեին մի ինստիտուտ, որը կարող էր ասել, որ իր հիմնական խնդիրն է մեր բիզնեսներին օգնությունը և ամբողջ մեր տնտեսական վերափոխումներին նայել այդ տեսանկյունով: Հիմա այս նոր նախարարությունը դեռ պետք է ապացուցի, որ այն ի վիճակի է այդ ֆունկցիան կատարել: Ենթադրվում է, որ կլինի պոռ-բիզնես նախարարություն և փորձ է արվելու մեր ամբողջ տնտեսական քաղաքականությունը իրագործել այս նախարարությունից: Դա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր որոշում ընդունվի դա Ազգային ժողովում, թե մեր մարզպետների կողմից, ըննության է առնվելու այս նախարարությունում այն տեսանկյունից, թե ինչքանով է դա ծանրացնում կամ հեշտացնում մեր բիզնեսների կյանքը: Ի վերջո, Հայաստանի զարգացումը մենք պատկերացնում ենք արտադրության զարգացումով: Ես նկատի ունեմ և սպրանքների և ծառայությունների արտադրությունը:

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

- Ե՞րբ է ԷԳԻՊՄՆ սկսելու արտահանումը խրախուսող ծրագրի ֆինանսավորումը:

- ԷԳԻՊՄՆ կակսի այդ ծրագիրը իրականացնել այն դեպքում, երբ մենք՝ բյուրոկրատներս, կատարագրենք մի հասարակ պայմանագիր: Այդ պայմանագիրը մենք, ցավոք սրտի, ի վիճակի էինք ստորագրել մտավորապես վեց ամիս առաջ, բայց մինչև հիմա դեռ ստորագրված չէ: Այսպիսով իմ պատասխանը հետևյալն է. երբ որ ստորագրենք, այն ժամանակ էլ ինքը կկատարվի այն իրականացնել: Ես ձեզ խոսք եմ տալիս, որ մինչև օգոստոսի կեսը այդ պայմանագիրը ստորագրված կլինի և ծրագիրը կկակսի գործել:

- Ինչպիսի՞ն է Ձեր կարծիքը քիմիական արդյունաբերության հեռանկարների մասին: Արդյո՞ք լինելու է կառավարության օժանդակությունը այս բնագավառում արտահանող գործարաններին: Եթե այո, ապա ի՞նչ ձևով:

- Ես հիմա խոսում եմ փիլիսոփայական, որովհետև արդյունաբերության քաղաքականությունը իր մշակման սկզբնական փուլում է գտնվում: Այնուամենայնիվ, իմ վրա դիակ կվեցնեն ստեղծու հետևյալը. իմ կարծիքով, նույնիսկ այս վիճակում, Հայաստանի զարգացման մի քանի մոդելներ են լինելու: Սա բոլոր դեպքերում, որովհետև դա կապված է մեր յուրահատուկ վիճակում լինելու հետ: Ինչպիսիք, շրջափակումը այսօր այնուամենայնիվ կա, որովհետև արևմտադարձային ժախերը այսօր մեծ են: Մենք այսօր մի քանի մոդել ենք ունենալու մեր զարգացման, այդ թվում՝ բաց են ասիանացիները, փակ են ասիանացիները, աշխատում է Ռուսաստանի հետ կապող երկաթգիծը, քե չի աշխատում: Ամենավատ պայմաններում նույնիսկ ես համոզված եմ, որ մեր մեծ քիմիան աշխատող է, մրցունակ է և կարող է համաշխարհային շուկայում լուրջ մրցակցություն ցուցաբերել: Այնպես որ պատասխանը այո է, այն աշխատելու է:

- Առաջապես պետական ձեռնարկության փոխարեն մարզերում ինչպիսի՞ կառույցներ են լինելու:

- Ոչ մի կառույցներ: Առաջապես կառույցները մասնավոր են, երբ սեփականաշնորհման ծրագիրն ավարտվի: Առաջապես առևտրի և սպասարկման այն գրասենյակներն են, որոնք մարզերում այսօր դեռ գոյություն ունեն, ստորգերը այսպես կոչված: Սեփականաշնորհման ծրագիրը բավականին ինտենսիվ է մեզ մոտ իրականացվում: Փաստորեն, մարախց սկսած մինչ օրս մոտ 2000 փոքր օբյեկտներ ենք ներկայացրել սեփականաշնորհման, և մի 300-400 և մենք կվերջացնենք ծրագիրը: Դրանից հետո առաջանենք որևէ գործ ունելու չունեն և պետք է լուծարվեն: Մենք որոշակի գաղափարներ ունենինք, ստենք, այս նախարարության հենարան կետեր ստեղծել մարզերում: Մակայն անցյալ շարքս մենք բավականին ինտենսիվ հանդիպում ունեցանք բոլոր մարզպետների հետ, և քննարկումները ցույց տվեցին, որ կան կառույցներ, որոնք ներկայացնում են ֆեդերալ իշխանությունները մարզերում: Այսօր դրա խմատը չկա, և մենք կփորձենք մարզպետարանների հետ համագործակցել, փորձելով օգնել իրենց ժողովուրդները: Հույսով եմ, որ այդ ծրագիրը կիրականացվի: Մենք գործելու ենք կառավարման մարմինների՝ մարզպետարանների միջոցով: Այնպես որ նոր ստրուկտուրաներ չեն ձևավորվելու:

Փոքր բիզնեսի զարգացմանը միայն նախարարության և մարզպետարանների օգնությամբ չի կարելի հասնել: Մենք ծրագիր ենք մշակելու, որտեղ օգտագործվելու ու բաջալերվելու են և մասնավոր, ոչ պետական սեկտորի հնարավորությունները, և պետական կառավարման մարմինների հնարավորությունները: Այդ ուղղությամբ մենք համագործակցում ենք մի շարք միջազգային կազմակերպությունների հետ, որպեսզի այդ ծրագրերը ֆինանսավորվեն: Անկեղծ ասած, այս ուղղությամբ մեր առաջարկները շատ հաճույքով ընդունվում են միջազգային կազմակերպությունների կողմից:

- Եթե համեմատենք Հայաստանը Վրաստանի կամ Ադրբեջանի հետ, ապա կտեսնենք, որ մեզ մոտ ներդրումները նվազագույնն են: Նման իրավիճակը հետևանք է ոչ քե հնարավոր ներդրումների դաշտի բացակայության, այլ օրենքի կիրառման բացակայության: Ի՞նչ է արվում ներդրումների քանակը ավելացնելու, արտասահմանցի ներդրողներին խրախուսելու ուղղությամբ:

- Այդպես չէ: Ես կարող եմ ամենայն պատասխանատվությամբ ասել, որ օրենքի կիրառումը Հայաստանում ավելի լավ դրության մեջ է գտնվում, քան մեր հարևան երկրներում:

Ներդրումները ստրուկտուրային պետք է նայվեն: Այսօր չի կարելի համեմատել ներդրումները նավթային արդյունաբերության և բարձր տեխնոլոգիայի արտադրության մեջ. դրանք ուղղակի համեմատելի երևույթներ չեն: Երկրորդը, Վրաստանում հիմնականում ինֆրաստրուկտուրային ներդրումներ են: Այսինքն, ևս համեմատելի չեն:

Ինչպիսիք, այսօր ներդրումների քանակը և ծավալը Հայաստանում շատ-շատ ցածր մակարդակի է գտնվում: Գու ունի մի քանի պատճառ: Առաջինը՝ մենք դեռ դիպվում ենք որպես քաղաքական և տնտեսական դիսկրիմինացի: Շրջափակման առումով որոշ հաշվարկները ցույց են տալիս, որ ներդրումները չեն ունենա այնպիսի եկամուտ, ինչպիսիք կանկալեն ներդրողները: Նույն հնարավորությունները իրենք կներդնեն այն երկրներում, որոնք գտնվում են ավելի բարենպաստ պայմաններում: Կան նաև սուբյեկտիվ պատճառներ: Մենք դեռ ենք սովորել սրտաքին ներդրողների հետ աշխատել: Այսօր մեր ձեռնարկությունների զգալի մասի ածրեները որևէ կերպ շահագրգռված չեն ներդրումների մեջ և դա անկեղծ արտահայտում են: Այդ գործարարները քեթևակի աշխատելով բավարարում են իրենց ընտանիքի կենսամակարդակը և նրանք որևէ նպատակ չունեն աշխատել ներդրողների հետ և հարցի սակ դրել իրենց ապագան, քանի որ ներդրումները կարվեն միայն այն պայմաններում, երբ ներդրողները ի վիճակի կլինեն քեթադրել կառավարման հարցերում: Մակայն կան նաև այնպիսի դեկալարներ, որոնք իրենք են փնայում ներդրողներ: Կան նաև մի շարք այլ պատճառներ:

Այնուամենայնիվ, կարելի է ասել, որ նկատվում է որոշ աճ: Այսօր կա լուրջ հետաքրքրություն Հայաստանի նկատմամբ, այն գրա արտարակա չէ, մարդիկ գալիս են այստեղ ոչ միայն ուսումնասիրելու ինֆրաստրուկտուրան, այլև լուրջ պայմանագրեր են կնքում: Մենք հույսով ենք, որ մինչև այս տարվա վերջը մեր ինվեստիցիան ծավալները բավականին մեծ կլինեն: Դրանք կլինեն այն բնագավառներում, որոնք նախկինում ոչ մեկը, այդ թվում՝ Միջազգային արժույթային հիմնադրամն ու Համաշխարհային բանկը չէին գուշակի, որ այդ բնագավառը ներդրողներ կգտնվի:

Մեկ այլ պատճառն այն էր, որ մենք չունենինք մի համակարգ, որը նպատակաուղղված աշխատեր արտաքին ներդրումների ուղղությամբ: Վերջապես, այսօր մեր ներքին համակարգը այդքան էլ բարենպաստ չէ ներդրողների համար, որովհետև եթե նայենք հարցին մակրո-տնտեսական տեսանկյունից, այն Հայաստանում բավականին զարգացած չէ:

- Համայնավար համակարգը 70-ականներին ապահովում էր իր բնակիչների նվազագույն պահանջների առավելագույնը: Ըստ Ձեզ, մենք ե՞րբ պետք է ակնկալենք համեմատաբար առավելագույն պահանջների նվազագույն բավարարում:

- Հարցն այն է, քե նվազագույնը ո՞րն է: Եթե խոսքը նրա մասին է, որ մենք բոլորս լինենք միանման և ֆիքսվի, որ բոլորի համար նվազագույնը սա է, սխալ կլինեք: Եթե խոսքը վերաբերում է աղյուրակա անպաշտպան մեր խավերին գոյատևելու

հնարավորություն ստեղծելուն, ապա այսօրվա դրությամբ մեկ հոգու համար ամսական նվազագույն եկամուտը, եթե ես չեմ սխալվում, պետք է լինի 50-60 դոլար: Ես կարծում եմ, որ դրան մենք շատ շատ կհասնենք: Եթե մենք կարողանանք շատ արագ տեմպերով զարգացնել մեր արդյունաբերությունը, արտադրությունը, ապա երկու-երեք տարուց հետո դրա պատասխանը կարող է հասակ լինել: Այսօր մենք որոշակի նվաճումներ ունենք մեր բարեփոխումների կատարման ուղղությամբ: Դա այն է, որ մենք ստեղծեցինք մի համակարգ, որն առաջ բերեց մակրատնտեսական հավասարակշռություն: Դա հնարավորություն է տալիս կառավարությանը ավելի ազդեցիկ ծրագրեր ու նպատակներ դնել:

Ի վերջո, այսօր ես ի վիճակի չեմ այս հարցի պատասխանը տալու, երևի քե մեկ տարուց հետո ավելի հստակ կարելի է պատասխանել:

- 1996 թվականի տվյալներով արտահանումը կազմել է 7%, մինչդեռ ներմուծումը կազմել է 26%: Այս առումով ի՞նչ կոնկրետ ծրագրեր են մշակվում կառավարությունում արտահանումը խթանելու համար:

- Արտահանումը կապված է ավելացված արժեքի հետ: Համեմատած անցյալ տարվա հետ այսօրվա դրությամբ կա որոշակի կայունություն այս առումով, աճը շատ ցածր է, որոշ ճյուղերում նույնիսկ անկում է ապրում, որը սարավում էր: Խնդիրը այնպես է դրված, որ ընդհանուր աճը ապահովվի և այս տարի: Ես հույսով եմ, որ այս տարի որոշակի աճ կպահպանվի, բայց արդյունքները ամփոփելիս չպետք է մոռանանք, որ, օրինակ, ինֆլյացիան անցյալ տարվա համեմատ այսօր արդեն գերազանցել է ամսական սահմանված ցուցանիշը: Այնպես որ այս մի գործոնը բավականին լավ էր հաշվարկվել:

- Հայաստանն ունի համեմատական առավելություն ռադիոէլեկտրոնիկայի բնագավառում: Սակայն այստեղ ոչ մի

ուրջ պետական հովանավորում չկա: Չե՞ք կարծում, որ երկարաժամկետ ռազմավարական խնդիրների սերմանումը պետության կողմից պետք է կատարվի այսօր:

- Այո, ռադիոէլեկտրոնիկան, միկրոէլեկտրոնիկան, քլմիան, մեքենաշինությունը, քեթև արդյունաբերությունը, հանրային արդյունաբերությունը այն բնագավառներն են, որոնք Հայաստանում բավականին զարգացած են, որոնց պետք է արվի նոր մրցողությամբ վաղը ձեռք բերելու հնարավորություն: Այնպես որ կառավարությունը որոշ ծախսեր պետք է անի նոր կառուցվածքներ, ծառայություններ ստեղծելու ուղղությամբ, մարկետինգի և պահանջարկի, տեխնոլոգիաների հնարավորություններ, կրթական ծրագրերի մեջ ներդրումներ, և այլն: Մենք պետք է փորձենք այդ ամբողջը անել և կտեսնենք, ով ի վիճակի կլինի ապրել: Պարզ է, որ Հայաստանը արդեն չի ունենա նախկին Խորհրդային Միության ժամանակների հզոր արդյունաբերությունը, քանի որ այն ստեղծված էր շատ արևեստական մրցողությամբ, գոյություն ունեին չափազանց էժան էլեկտրաէներգիա, տրանսպորտային տեղավախություններ, աշխատուժ և, ամենակարևորը, ֆիզիկալ շուկաներ:

Այսօր մենք մոտենում ենք էներգիայի համաշխարհային միջին գնին, արանսպորտային ծախսերը մեծ են: Մնացել է միայն էժան և պատրաստված աշխատանքային ուժը, որը ես երկարաժամկետ գործոն չեմ: Այնուամենայնիվ, ես համոզված եմ, որ բարձր նշված ճյուղերում Հայաստանում լինելու են ձեռնարկություններ, որոնք ի վիճակի կլինեն ոչ միայն վերապրել, այլև մրցունակ լինել համաշխարհային շուկայում: Եթե մենք ճիշտ ժամանակին կողմնորոշվենք և ճիշտ որոշումներ կայացնենք այդ ուղղությամբ, ինչպես նաև ճիշտ համագործակցություն ունենանք գործարանների անօրեմների հետ և ճիշտ պահպանենք մակրոտնտեսական քաղաքականությունը, այս ամբողջը հնարավորություն կտա որոշ մեր քիզնեսներին վերապրել:

ՀԻՆՉՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ

**ՀՀ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՂՆԵՐԻ ԵՎ
ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ**

ԱՐԱՄ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԸ

ներկայացնում է

**«ԳՈՐԾԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ»**

Հոկտեմբերի 23-ին, ժամը 18:00

Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի
փոքր դահլիճ

Հասցեն՝ Երևան, Բաղրամյան 40
Հեռ. 27-16-58

Մուտքն ազատ է

ԲԱՆԱԽՈՍ

«Դասախոսությունների շարք»
Ծրագրի տեղեկագիր

Ծրագրի ղեկավար՝
Վարդան Օսկանյան
Տեղեկագրի համակարգող՝
Հրայր Զորյան
ՀԴԲ ծրագրերի համակարգող՝
Մագդա Աղաբաբյան

Հայաստանի ամերիկյան
համալսարան
ՀՀ, ք. Երևան, Բաղրամյան 40
հեռ. 27-16-58
տպաքանակ՝ 99

Հասցեատեր՝